

Künye: (Araştırma makalesi) Dindar, Serhan (2022). “Çeviride Çoğuldizge Kuramı'na Radikan Bir Yaklaşım”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi*, C.4/2, s.160-176. DOI:10.55036/ufced.1181903

ÇEVİRİDE ÇOĞULDIZGE KURAMI'NA RADIKAN BİR YAKLAŞIM A RADICANT APPROACH TO THE POLYSYSTEM THEORY IN TRANSLATION

Serhan DİNDAR

Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, Karaman-TÜRKİYE, serhandindar@kmu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-7138-672X.

Öz

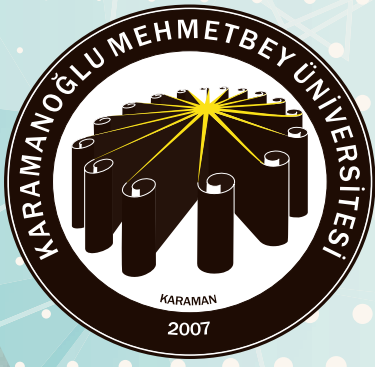
Radikan kavramı son dönemlerde özellikle de çağdaş sanatlar ve sosyoloji alanlarında sıkça kullanılan bir kavramdır. “Kök salma” olarak tanımlanan radikan aynı zamanda içerisinde değişim, gelişim ve ilerlemeyi de barındırmaktadır. Radikanda kökler ilk ortaya çıkışta değil sonradan oluşmaktadır çünkü radikan olan şey, farklı durumlar arasında hatta farklı dil, düşünce ve kültürler arasında bir geçiş yaparak ilerleyen, gelişen ve kök salandır. Radikanın doğasında hep bir ilerleme, gelişme ve bu yolla kök salma vardır. Radikan durumu aynı şekilde doğasında yer değiştirme, ilerleme, geçiş yapma ve gelişme olan dillerarası çeviride de kendini göstermektedir. Doğasında radikan olma durumu olan dillerarası çeviri sürecinden hareketle, çeviribilim açısından bakacak olursak çeviri kuramının da radikan olma özelliği gösterebileceğini söyleyebiliriz. Çeviribilim alanının en önemli kuramlarından biri olan Çoğuldizge Kuramı yazınsal metin çevirisi üzerine yoğunlaşan bir kuramdır. Kaynak bir dilde, belirli bir kültür için yazılmış olan orijinal metnin erek bir dil aracılığı ile erek kültüre aktarılması onun erek kültürdeki konumunu da belirlemektedir çünkü çeviri metin, erek kültürde merkez konuma gelip daha popüler bir durumda olabilir ve erek kültür yazınına katkıda bulunabilir. Hatta erek kültür yazınına etkisi altına alarak şekillendirebilir. Böylece erek kültürde yeni yazınsal türlerin ortaya çıkmasını veya onların daha popüler bir hale gelmesini sağlayabilir. Diğer bir deyişle, kaynak metin erek metne dönüşerek başka bir dil ve kültürde kök salıp gelişimine devam etmektedir. Kuramsal düzeydeki bu çalışmanın amacı, Çoğuldizge Kuramı'na radikan kavramı açısından farklı bir şekilde yaklaşarak kuramın radikan bir çeviri kuramı olduğunu göstermektir.

Anahtar kelimeler: Radikan, Dillerarası çeviri, Çeviri kuramı, Kök salma, Çoğuldizge Kuramı.

Abstract

The radican is a frequently used concept in recent years, especially in contemporary arts and sociology. Radican, which is defined as “taking root” (radication), also includes change, development and progress. Roots in the radican are formed afterwards, not at the beginning because the radican is something that progresses, develops and takes root by making a transposition between different situations and even between different languages, thoughts and cultures. In the nature of radican, there is always progress, development and radication. The radican also shows itself in interlingual translation, which is itself characterized by progression, transposition and development. Taking into consideration the radican character of interlingual translation, we can say that translation theory can also show a radican quality if we look at it from the perspective of translation studies. The Polysystem Theory, one of the most important theories in translation studies, is a theory that focuses on literary translation. The transmission of an original text written in a source language for a specific culture to the target culture through a target language also determines its position in the target culture because the translated text can occupy a central position in the target culture and become more popular and contribute to its literature. It can even shape the literature of the target culture by influencing it. Thus, it can provide the emergence of new literary genres in the target culture or make them more popular. In other words, the source text, turning into a target text, takes root in another language and culture and continues its development. The objective of this theoretical study is to show that the Polysystem Theory is a radican translation theory by approaching the theory from the perspective of the concept of radican in a different way.

Keywords: Radican, Interlingual Translation, Translation Theory, Taking root, Polysystem Theory.

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY
ÜNİVERSİTESİ**

**ULUSLARARASI
FİLOLOJİ ve ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ**

**INTERNATIONAL JOURNAL OF
PHILOLOGY and TRANSLATION STUDIES**

MAKALE BİLGİLERİ ARTICLE INFO

Geliş Tarihi / Submission Date
29.09.2022

Rapor tarihleri / Report Dates
Hakem/Reviewer 1 - 07.10.2022
Hakem/Reviewer 2 - 05.10.2022

Kabul Tarihi / Admission Date
17.10.2022

e-ISSN
2687-5586

GİRİŞ

Yüzyıllardır var olan çeviri eylemi başlarda sadece bir uygulama veya insana özgü bir aktivite olarak kendini göstermiştir. İlerleyen zamanlarda bilimsel platformda da tartışılmaya başlayan çeviri eylemi üzerine kuramsal söylemlerde bulunulmuştur. Önceleri çoğunlukla filozoflar, dilbilim kuramcıları ve edebiyat kuramcıları tarafından üzerine söylemler yapılan çeviri zaman içerisinde kendine özgü bir çalışma alanına dönüşerek bilimsel düzeyde çeviribilim adını almıştır. Böylece ortaya, alanda çalışmalar yapan çeviribilim kuramcıları tarafından çeşitli çeviri kuramları atılmıştır ve bu sayede çeviri farklı açılardan ele alınmış, kuramsal bir zemine oturtulmuş ve bir bilim alanı olarak gelişmeye başlamıştır. Kuramsal söylemlerin en önemlilerinden biri de Rus biçimcilerinin önde gelen isimlerinden biri olan dilbilim kuramcısı Roman Jakobson tarafından yapılmıştır. Çeviriyi diliçi, dillerarası ve göstergelerarası çeviri olarak üç türe ayıran kuramcı, diliçi çeviriyi aynı dilsel göstergeler arasında yapılan aktarım, dillerarası çeviriyi farklı dilsel göstergeler arasında yapılan aktarım ve göstergelerarası çeviriyi ise farklı gösterge sistemleri arasında yapılan aktarım olarak tanımlamıştır¹ (Jakobson, 1963, s. 79). Bu ayırım gerek kuramsal düzeyde gerekse çeviri üzerine yapılan çalışmalarda önemlidir. Çünkü çeviri genel anlamda bir kavram olmanın ötesinde farklı şekillerde yapılabilen bir eylemdir ve işleyiş süreci olarak da yapılan çeviri türüne göre farklılıklar gösterebilmektedir. Bu yüzden kuramsal söylemlerde de bunu belirtmek gerekmektedir. Biz de çalışmamızda kuramsal düzeyde dillerarası çeviri türünü temel alacağız.

Jakobson'un da belirttiği gibi, dillerarası çeviri, farklı dil ve kültürler arasında yapılan gerek yazılı gerekse sözlü çeviri türüdür. Günümüzde de diğer çeviri türlerine kıyasla daha sık yapılmaktadır. Farklı dil ve kültürler arasında yapılan çeviride devreye birçok parametre girmektedir. Söz konusu parametrelere örnek olarak çevirisi yapılacak dil çifti, metin türü, metnin kaleme alındığı dönem ve özellikler, kaynak dil ve kültür özellikleri, erek dil ve kültür özellikleri, çevirmenin donanımı gibi durumları gösterebiliriz. Dillerarası çeviri sürecinde söz konusu ölçütlerin fazlalığı çeviri eylemine buna bağlı olarak da çeviribilime disiplinlerarası bir özellik yüklemektedir. Çünkü bahsi geçen ölçütler farklı açılardan çeşitli çalışma alanları aracılığı ile incelenebilmektedir. Örneğin, metin türü olarak yazımsal bir metin çevirisi yapılıyorsa çeviri sürecinde edebiyat devreye girmektedir veya metin türü felsefe, tıp, hukuk

---

¹ Çalışma boyunca, yabancı kuramcılardan yapılan alıntıların çevirisi aksi belirtilmedikçe yazar tarafından yapılmıştır.

sosyoloji gibi özel bir alana ait ise özel alan çevirisi bağlamında o disiplinin özellikleri ve çevirmenin konuyla ilgili özel alan bilgisi devreye girmektedir. Genel anlamda sürecin birincil öznesi olan çevirmenin birikimi yani eğitimi, yaşı, sosyo-kültürel ve ekonomik durumu, ideolojisi, dünya görüşü, okuduğu, izlediği şeyler, bulunduğu yerler hatta hobileri bile duruma göre dillerarası çeviri sürecinde etki göstermektedir. Bu da çevirmenin performansını doğrudan etkilemektedir. Böylece çeviri sürecinde etkili olan bunca durum çeviri eyleminin çok yönlü olduğunu göstermektedir. Buna bağlı olarak da kuramsal düzeyde çeviribilim de sosyoloji, dilbilim, göstergebilim, edebiyat ve psikoloji gibi diğer disiplinlerle iletişim halinde bulunmaktadır.

Çevirinin ve çeviribilimin diğer alanlarla ilişki içinde olması kapısını sürekli açık tutmakta ve yelpazesini genişletmektedir. Bu disiplinlerarası veya çokdisiplinli olma durumu da kuramsal düzeyde diğer alanlar ile benzeşmesini, ilişkilendirilmesini böylece de farklı bakış açıları ve yaklaşımlar ile çeviribilim perspektifinin genişlemesini sağlamaktadır. Biz de bu düşünceden hareketle çalışmamızda, önemli çeviri kuramlarından biri olan Çoğuldizge Kuramı'nın çağdaş sanatlar ve sosyoloji çalışmalarında öne çıkan "radikan" kavramı üzerinden okuması ve analogisini yaparak söz konusu ilişki bağlamında Çoğuldizge Kuramı'nın radikan bir çeviri kuramı olduğunu göstermeye çalışacağız. Teorik düzeyde olacak çalışmamızda öncelikle radikan kavramının nasıl ortaya çıktığına, çağdaş sanatlarda nasıl ele alındığına ve bu bağlamda nasıl tanımlandığına genel olarak değineceğiz. Daha sonra Çoğuldizge Kuramı'nı temel hatlarıyla ele alıp kuramın öneminden bahsettikten sonra kuramdaki radikan işleyişi göstermeye çalışacağız.

RADIKAN

Radikan (fr. *radicant* / ing. *radicant*) kavramının ortaya çıkışı aslında botanik bilimine dayanmaktadır. Kavramın kökeni de Latince *radicantis* sözcüğünden gelmektedir. Fransız diline yerleşmiş ve hem isim hem de sıfat olarak kullanılabilen bu kavram Fransız dilinde, "herhangi bir bitkinin toprağa farklı boyutlarda kök salması"² olarak tanımlanmaktadır. Çağdaş sanatlarda kullanılan radikan kavramını ilk olarak Fransız küratör, çağdaş sanatlar kuramcısı ve yazar Nicolas Bourriaud ortaya atmıştır ve kuramcı radikan kavramı üzerine *Radican: Pour une esthétique de la globalisation* (2009) adlı bir kitap kaleme almıştır. Söz konusu eser Talat Mehmet Öngün tarafından *Radikan: Küreselleşmenin Bir Estetiği İçin* (2019) olarak Türkçeye çevrilmiştir.

² Dictionnaire CNRTL, çevirisi yazar tarafından yapılmıştır.

Bourriaud, radikan kavramını tanımlarken radikal ve radikan şeklinde bir ayrım yapmaktadır. İlk olarak radikal kavramına değinecek olursak, günlük kullanımda aniden olan temel değişimler veya dönüşümler anlamına gelen bu sözcüğün Bourriaud'da daha farklı bir anlama büründüğünü söyleyebiliriz. Radikal denen şey, kökene dönüş ya da geriye dönüştür. Adından da anlaşılacağı gibi keskin, net ve oldukça katı bir yaklaşımdır. Bourriaud'ya göre radikallik, köktencilik, ayırım, ötekileştirme, şiddet ve ırkçılık gibi sert durumları beraberinde getirmektedir³ (Bourriaud, 2019, s. 62). Radikallik de bir kök salma biçimidir fakat kimliksel olarak bir geriye dönüştür. Radikal, sanatçının ve buna bağlı olarak da sanatın kendi kimliğini geçmişine yani köklerine geri dönerek bulmasıdır. Söz konusu dönüş tamamen gerici bir yönelime işaret etmektedir. Eğer bir sanatçı veya sanat eseri radikal olarak köke dönüyorsa o kişi veya ürün gelişime kapalı demektir. Böylece dinamik bir şekilde kök salarak gelişemez ve ilerleyemez. Oysa gelişmek ve asıl kimliği bulmak daima ilerlemekle mümkündür.

Radikanda ise gelişim ve ilerleme, radikaldeki gibi tek bir köke bağlı değildir. Radikan durumda kök salarak ilerlemek ve gelişerek yola devam etmek söz konusudur (Bourriaud, 2019, s. 63). Diğer bir deyişle, radikanda sürekli bir akış mevcuttur. Böylece dinamik ve devingen bir özellik göstermektedir. Bourriaud, radikanı ayırık otu ve çileğin köküne benzetmektedir. Çünkü bu bitkiler ana kök ile birlikte ikincil kökler salmaktadırlar. Radikan da onun bağlı olduğu toprak ile gelişir. Radikan, toprağın kıvrımlarını takip eder, onun yüzeyine ve jeolojik yapısına uyum sağlar (Bourriaud, 2019, s. 63). Yani radikan dediğimiz şey, radikal gibi tek bir kökten çıkar fakat devamında tek bir köke bağlı kalmak yerine ikincil kökler salarak toprağın içinde ilerleyip gelişimine devam eder. Radikan asla geriye dönmez, ilerleyerek gelişir ve kimliğini bu şekilde şekillendirir. Kısacası radikan olmak tek bir köke bağlı olmak değil andaş ve birbirini izleyen, bazı durumlarda kesişen bir kök salmadır. Köklerini oluşturduğu ve kaynağını aldığı yerden ya da coğrafyadan almaz, yollarda kök salıp ilerleyen, diğer bir deyişle asıl kökünü sonradan salandır (Akay, 2019, s. 9).

Radikan özellik gösteren sanat eseri veya sanatçı, köklerini hareket ettiği noktada değil ilerleyip vardığı noktada salmaktadır. İlerleyerek kök salma da sonradan oluşan bir durumdur ve bu sırada radikan olan ürün kendine yeni nitelikler katarak gelişir. Bu durumda, Bourriaud için kök, ilk olan değil, daha sonra gelişen ve kazanılandır. Sanat ve sanatçı üzerindeki radikan etkiler doğuştan gelmek yerine, yaşamışlıktan veya duyulanımdan gelmektedir. Radikan bir

---

³ Çalışma boyunca Bourriaud'ya yapılan referansların çevirisi Talat Mehmet Öngüt tarafından yapılmıştır.

yapıya sahip olmak, köklerini heterojen olarak sürdürmek ve sergilemektir. Böylece de asıl kimliğimizi radikal köklerin belirlemesine izin vermemektir. Radikan olmak, fikirleri tercüme ederek aktarmak, imgeleri tekrar kodlamak, davranış biçimlerini farklı ve yeni alanlara taşımaktır. Bir fikri, bir durumu ya da bir şeyi dayatmak yerine değişime açık olmaktır (Bourriaud, 2019, s. 31). Bourriaud radikan olma durumu için çağdaş sanatların önemli temsilcilerinden biri olan Marcel Duchamp'ın *Bisiklet Tekerleği* (1913, fr. Roue de Bicyclette) enstalasyonunu ve *L.H.O.O.Q.* adlı tablosunu göstermiştir. Sanatçının bir bisiklet tekerleğini baş aşağı bir mutfak taburesinin üstüne monte etmesiyle oluşan *Bisiklet Tekerleği* eseri, sanatta hazır nesne kullanımı konusunda sonrasında büyük etkiler bırakan bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Duchamp'ın bu eseri, kullanılan nesnelere sanat eseri olarak gösterdiği için plastik sanatlara yeni olanaklar sunarak alandaki dağarcığı genişletmiştir (Bourriaud, 2019, s. 172). Bu bağlamda radikan özellik gösteren yenilikçi eser, var olan nesnelere farklı bağlamda yorumlanıp yer değiştirmesi ile farklı kültürlerde yer edinmiş ve yeni yaklaşımların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Sanatçı, *L.H.O.O.Q.* adlı diğer eserinde ise Leonardo da Vinci'nin *La Jaconde (Mona Lisa)* adlı eserine sakal ve bıyık ekleyerek onu gülünç bir şekilde sergilemiştir. Duchamp'ın buradaki amacı, kültürel bir ikonun yüceliğini göz ardı etmek ve önemsizleştirmektir (Bourriaud, 2019, s. 176). Böylece daha önceden var olan hazır bir nesneye veya esere yeni bir anlam yükleyerek onu kökeninden veya toprağından koparmıştır. Söz konusu eser de farklı kültürlerde yer etmiş, çeşitli varyasyonları yapılmış ve benzer çalışmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Başka bir deyişle, radikal olan klasik eser radikan bir duruma geçmiş ve yenilikçi bir şekilde etki göstererek yoluna devam etmiştir.

Öte yandan, radikan olan şey zarar görmeden köklerinden kopabilir. Böylece daha sonra bulunacağı yeni konum ve ortama rahatlıkla uyum sağlayabilir. Diğer bir deyişle radikan, yeni koşullara uyum sağlayıp kendi kimliğini şekillendirebilir. Amaç yola koyulmak olmalıdır ve radikan için geri dönüş, belirli bir başlangıç veya son yoktur. Daha önce de belirttiğimiz gibi devingen ve dinamik bir yapıda olması, onun sürekli bir dönüşümü kabul etmesinden ve bu dönüşümden beslenmesinden gelmektedir. Söz konusu dinamiklik ve devingenlik aslında değişim, dönüşüm, ilerleme ve bu yolla kök salarak şekillenmektir. Kısacası radikan, bir çeşit ruh göçü hatta kılık değiştirmedir (Bourriaud, 2019, s. 64).

Çağdaş sanatlarda, resim, müzik, heykel gibi alanlarda ortaya çıkan eserlerin üretildikleri kendi kültürel kodları içinde değerlendirilmeleri bütün kültürleri tanıyan bir hedef kitle beklentisine işaret eder. Bu da oldukça zor bir durumdur (Bourriaud, 2019, s. 40). Çünkü bütün

kültürel kodları tanıyan bir hedef kitlenin var olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu yüzden, herhangi bir sanat yapıtını sadece kendi kültürü içinde düşünmek ya da yorumlamak sınırlı bir yaklaşım olduğu gibi dar ve yanlış yorumlamalara da sebep olabilir. Bu da erek kitlenin yenilikçi ve gelişime (radikana) kapalı olmasına neden olur. Çünkü her kültürün farklı ve özgün kodları vardır. Bu fikirden hareketle, radikanın özellikle de kültürler arasında geçiş yaptığını, ilerlediğini ve gelişerek kök saldıgını söyleyebiliriz. Başka bir deyişle, radikanda erek odaklı ve kültürlerarası bir dönüşümün söz konusu olduğunu belirtebiliriz. Kültürlerarası dönüşümün olduğu bir yerde farklı kültürleri buluşturabilecek bir eylemin de olması gerekmektedir. İşte Bourriaud için bu eylem çeviridir. Bourriaud, radikan olmanın çeviriden geçtiğini belirtmektedir. Çünkü onun için çeviri bir ortak kanal niteliğindedir. Kuramcı için çeviri bir yer değiştirme, bir metnin içeriğini bir dil yapısından başka bir dil yapısına aktarmaktır ki bu da anlamı ortaya koymaktır (Bourriaud, 2019, s. 66). Bourriaud için çeviri, bir ürünü öteki ile buluşturmak ya da yabancıyı tanıdık hale getirmektir (Bourriaud, 2019, s. 66).

Bourriaud, ayrıca derin yapıda ve soyut düzeyde sanatçının zihnindekileri, düşüncelerini ve hissettiklerini bir yapıta dönüştürme sürecinin de aslında bir çeşit çeviri olduğunun altını çizer (Bourriaud, 2019, s. 156). Çünkü sanatçının zihnindeki kodlar estetik bir aşamadan geçip başka bir kod sistemine veya sanat yapıtına dönüşürken yeniden kodlanmış olur. Bu da bizi Jakobson'un göstergelerarası çeviri tanımına götürmektedir. Çünkü zihindeki soyut fikirleri gerek resim gerek heykel gerekse yazı gibi görsel bir dizgeye aktarmak aslında farklı gösterge sistemleri ya da dizgeleri arasında yapılan bir aktarımdır.

Bourriaud için genel anlamda çeviri, eğreti bir kök salma, keşfedilmemiş bir şey ya da bir yer ile ilişki kurmaktır (Bourriaud, 2019, s. 66). Buradan da anlaşılıyor ki, genel anlamda ve kuramsal bir düzeyde olmasa da Bourriaud'nun, çeviriyi radikan olmak için gerekli bir eylem olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Çünkü kuramcı, çeviriyi tıpkı radikanda olduğu gibi bir yer değiştirme, ötekiyle ilişki kurma, onu tanıma olarak değerlendirmektedir. Çeviri de tıpkı radikan gibi dinamik ve devingen bir süreç olduğundan gelişime ve ilerlemeye açıktır. Öyle ki, Bourriaud için çeviri, "bir önceki yüzyılın kurucu fikri olan "ilerleme" kavramının bu yüzyılda yerini almıştır" (Bourriaud, 2019, s. 156). Buradan da anlaşılıyor ki Bourriaud, özellikle de dillerarası çeviriyi bir eylem veya uygulama olarak üst konuma yerleştirmiş ve çeviriyi ilerlemenin bir ön koşulu, ötekini tanımanın mutlak yolu olarak görmüştür. Böylece, çevirinin çeşitli toplumları tek bir ortak paydada buluşturabildiğini, kökenini tamamen göz ardı etmeden dinamik bir şekilde dönüşebildiğini ve bunu yaparken de ilerleyerek geliştiğini söyleyebiliriz.

Tıpkı radikan gibi dillerarası çeviri de bir yer değiştirmedir. Bir dilden başka bir dile, bir toplumdaki farklı bir topluma yer değiştirerek geçiş yapan çeviri sürekli olarak geliştirmeye açıktır. Diğer bir deyişle, çeviri sayesinde farklı dil ve toplumlar gelişim sağlamaktadır. Bu fikir bize Alman çeviribilim kuramcısı olan Friedrich Schleiermacher'ın 19. yüzyılda “okuru yazara götüren çeviri” ve “yazarı okura götüren çeviri” ayrımını hatırlatmaktadır. Okuru yazara götüren çeviri yöntemi günümüzdeki “yabancılaştırma” (ing. foreignisation /fr. défamiliarisation) yöntemine, yazarı okura götüren çeviri yöntemi ise “yerelleştirme” (ing. domestication/ fr. domestication) yöntemine eşdeğerdir (Munday, 2001, s. 27-28). Yazarı okura götüren ve onun için kaynak metni yerelleştiren çeviri yöntemi erek kitlenin kendi kültüründe yazılmış biçimsel erek odaklılığın yanı sıra anlamsal olarak da erek odaklı bir uyarlaması gibidir. Anlamsal açıdan fazla erek odaklılık kaynak metinde içerik olarak kayıplara ve anlamsal sapmalara yol açabileceğinden hedef kitleyi geliştirici bir özellik gösteremeyebilir. Fakat okuru yazara götürerek yabancılaştıran çeviri yöntemi içerik yani anlamsal olarak kaynak metnin anlamına daha sadık olduğundan erek kitleyi kaynak kültüre (yazara) taşıyıp onun dünya görüşüne katkıda bulunma ve ona yeni şeyler öğretme potansiyeline daha çok sahiptir. Schleiermacher'ın de destekleyip tercih ettiği bu yöntem erek kitle üzerinde kaynak kitle üzerindeki etkiyi uyandırmaya dayalıdır (Yazıcı, 2005, s.73). Burada önemli olan nokta, kaynak metne dilsel sadakat ile anlamsal sadakat ayrımının yapılmasıdır. Çünkü dillerarası çeviride daha çok olması gereken şey dilsel açıdan erek odaklılığı, anlamsal ve içerik açısından kaynak odaklılığı olabildiğince korumaktır. Böylece çevirmen, kaynak metnin anlamını, içeriğini, söylemek istediği şeyi (mesajı) ve vermek istediği etkiyi erek dil aracılığı ile erek kitle üzerinde sağlayabilir.

Tüm bu bilgilerden hareketle, radikan kavramı ve çeviri arasında bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Bourriaud'nun söylemlerine baktığımızda, radikan kavramı içerisinde dillerarası çevirinin izlerine rastlamaktayız. Bu noktada, süreç olarak radikan bir çeviri sürecinden bahsedebiliriz. Bourriaud her ne kadar çeviriyi sadece dilsel bir kod aktarımı aracılığıyla anlamın aktarılması olarak yüzeysel bir şekilde tanımlamış olsa da radikan-çeviri ilişkisini fazla detaya inmeden kurmuştur. Fakat detaya indiğimizde kurulan ilişkinin fazla genel kaldığını ve içinin çeviri kuramı açısından da doldurulması gerektiğini belirtebiliriz. Radikan bir çeviri sürecinden bahsedebileceğimiz gibi bu süreci kuramsal bir zemine taşıyıp çeviri kuramı-radikan ilişkisi kurarak radikan bir çeviri kuramından da bahsetmek mümkündür. Söz konusu ilişki için en uygun çeviri kuramı Çoğuldizge Kuramı'dır. Bu kuramın radikan bir kuram olduğunu göstermeden önce genel hatlarıyla kuramdan bahsetmek faydalı olacaktır.

ÇOĞULDİZGE KURAMI

Çeviribilim alanının önemli ve güncelliğini koruyan kuramlarından biri olan Çoğuldizge Kuramı (ing. Polysystem Theory / fr. Théorie du Polysystème) Itamar Even-Zohar tarafından ortaya atılmıştır. 80'li yıllarda ortaya çıkan bu kuram daha çok yazınsal metinlerin çevirisi üzerine yoğunlaşmıştır. Çoğuldizge Kuramı'nda Even-Zohar çoklu dizgeyi, birbiriyle kesişen ve kısmen örtüşen, aynı anda farklılıklar gösterebilen ancak parçaları birbirine bağımlı olarak yapılanmış tek bir bütün gibi işleyiş gösteren çeşitli dizgelerden oluşan bir sistem bütünü olarak tanımlamıştır (Even-Zohar, 1979, s. 290). Even-Zohar'ın bu tanımı, kuramcının edebiyatı ve edebiyat çevirisini çoklu bir dizge olarak ele almış olduğunu göstermektedir. Bir bütün olarak edebiyat başlı başına bir dizgedir fakat kendi içinde bağımsız gibi görünen, farklı fakat birbiriyle kesişip kısmen örtüşen yapı(t)lara sahiptir. Kendi içinde dizgesi olan yazınsal düzeydeki her metin türü bir dizgedir ve her dizgenin de bir konumu vardır. Çoklu dizgeden oluşan ve kendileri de bir dizge olan yazınsal metinler genel bir açıdan bakıldığında edebiyat dediğimiz bir bütünü oluşturur ve onun parçası olma özelliği gösterir. Söz konusu dizgeler sürekli etkileşim ve hareket halindedir. Bu bağlamda işlevsel bir yaklaşımda bulunan Even-Zohar, yazınsal metinlerde bir “devingen katmanlaşma” (ing. dynamic stratification / fr. stratification dynamique) olduğunu savunur. Bu katmanlaşma merkez-çevre ilişkileri temelinde oluşmaktadır ve merkez-çevre arasında yazınsal metinlerin dinamik ve devingen bir hareketi söz konusudur (Even-Zohar, 1990, s. 14). Devingen katmanlaşmadaki hareket hem merkezden çevreye hem de çevreden merkeze doğru olabilmektedir. Söz konusu dinamik ve devingen hareket tek bir kültüre ait yazınsal metinler arasında olabileceği gibi farklı dil ve kültürler arasındaki türlere bağlı olarak da gerçekleşebilmektedir. Bu da dillerarası çeviri (çeviri edebiyat) yoluyla olmaktadır. Örneğin, geçmişte Türk edebiyatı çoğuldizgesinde Divan edebiyatı uzunca bir süre merkez konumda kalmıştır. Halk edebiyatı ise çevre konumda yer almıştır. Fakat Tanzimat Dönemi ile birlikte Divan edebiyatı merkezde olan konumunu çeviri yazınına bırakmıştır (Güzelyürek, 2002, s. 24). Çünkü Tanzimat Dönemi'nde Avrupa edebiyatından gerek klasik eserlerden gerekse diğer türlerden Türkçeye çeviriler sıklıkla yapılmıştır. Çevirisi yapılan eserler de Türk yazınında yer edip popülerleşmiş ve yazına etkide, buna bağlı olarak da katkıda bulunmuştur. Böyle bir güce sahip olan çeviri yazın veya edebiyatın içinde kendine has özellikleri olan çeviri metinler bulunmaktadır. Yani çeviri yazın sadece çevirisi yapılan metinlerden ibaret değildir, kendine ait yapısı ve işlevi olan metinlerdir (Even-Zohar, 2008, s. 126). Çeviri yazının merkeze yerleşmesi çoğuldizgenin merkezini biçimlendirmektedir. Böylece çeviri yazın büyük ölçüde yenilikçi bir güç olma özelliği göstermektedir (Even-Zohar, 2008, s. 128).

Öte yandan, merkezde olan yazınsal metinler “saygın görülen” (ing. canonized/ fr. canonique) metinlerdir. Saygın olan metinler de iyi edebiyat kategorisine girmektedir. Çevre konumunda olan metinler ise “saygın görülmeyen” (ing. non-canonised/ fr. non-canonique) metinler yani kötü edebiyat metinleridir. Bu durum metnin biçimsel özellikleri ile ilgili değildir (Even-Zohar, 1990, s. 15). Daha çok metin dışı özellikler ile ilgilidir. Bu belirleyici özellikler duruma göre, yazınsal metnin dönemi, konusu, içeriği, popülerliği, yazarın ve çevirmenin donanımı veya başarısı gibi durumlar olabilmektedir. Merkezde olan saygın metinler daha çok klasik edebiyat olarak görülen ve erek kitle tarafından doğrudan kabul edilmiş sabit metinlerdir. Çevre konumdakiler ise saygın olarak kabul görmeyen yazınsal değeri çok olmayan metinlerdir. Bu metinler daha çok popüler, fantastik, bilim-kurgu ve polisiye vb. içerikli edebi olmayan edebiyat (ing. paraliterature/ fr. paralittérature) metinleridir. Söz konusu ayırım güçlü ve güçsüz edebiyat olarak da yapılabilmektedir (Even-Zohar, 2008, s. 129). Bu durumda, saygın edebiyat güçlü, saygın olmayan edebiyat ise güçsüz edebiyat olmaktadır.

Güçlü (saygın) ve güçsüz (saygın olmayan) edebiyat arasında daha önce de belirttiğimiz gibi zaman içerisinde yer değişimleri olabilmektedir. Söz konusu değişime neden olan üç koşul vardır: (1) Coğuldizgenin henüz oluşmamış veya edebiyatın henüz çok yeni ve yerleşme sürecinde olması, (2) edebiyatın çevre ve güçsüz konumda olması, (3) edebiyatta dönüm noktaları, bunalımlar veya boşluklar yaşanıyor olması, bu değişimlere sebep olmaktadır (Even-Zohar, 2008, s. 128). Böylece güçlü görülen edebiyat zamanla işlevini yerine getirememeye başlar. Çünkü yukarıda belirttiğimiz koşullar, yazınsal metnin popülerliğinin azalmasına, zaman içinde değişen erek kitle okuyucusuna bağlı olarak konusuna ve edebi değerine olan ilginin azalmasına ve böylece de metnin işlevinin azalmasına hatta kaybolmasına neden olmaktadır. İşlevini yitiren, toplumun ilgisini kaybeden ve ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalan merkez (saygın-güçlü) konumdaki metin zamanla çevre (saygın olmayan-güçsüz) konuma kayabilir. Öte yandan, çevre konumundaki saygın olmayan metin de tam tersi şekilde zaman içinde ilgi görek işlevsel bir hal alıp merkez konuma kayabilir ve saygın bir duruma gelebilir. Toplum tarafından kabul gören bu metin işlevini sürdürdüğü sürece merkez konumda kalmaya devam eder. İşte bu yer değiştirme durumu da yine çeviri edebiyat sayesinde olmaktadır. Çünkü genellikle saygın olmayan bir metin türü çeviri yoluyla erek kültüre girip orada popüler olarak kendine bir yer edinebilir. Böylece merkez konuma geçerek saygın bir edebiyat olur ve ilerlemesine devam eder. Diğer bir deyişle, çeviri yazın erek kültürde merkezde bulunan edebiyat eserinden bile daha merkezi bir konuma yükselebilir (Even-Zohar, 2008, s. 129). Bu durum, çevirisi yapılan metnin

seçimi ile de ilgilidir. Söz konusu seçim, erek kültür çoğuldizgesinin koşullarına ve ihtiyaçlarına bağlıdır (Aksoy, 2002, s. 44).

Even-Zohar'ın yapmış olduğu bir başka sınıflama da “birincil” (ing. primary/ fr. primaire) ve “ikincil” (ing. secondary/ fr. secondaire) edebiyat ayrımıdır (Even-Zohar, 2008, s. 127). Söz konusu ayırım daha çok yenilikçi ve tutucu nitelikler ile şekillenmektedir. Bir edebiyat, yerleşik bir şekilde ya da belirli kalıplar içinde oluşuyorsa tutucudur yani ikincildir. İkincil edebiyat, belirli klasik standartlar çerçevesinde üretilir ve bu standartların dışında kalan metinler kabul görmez. Buna örnek olarak yine belirli edebi akımlar ve kurallar dâhilinde oluşmuş klasik edebiyat metinlerini gösterebiliriz. Diğer yandan, birincil olan edebiyat ise, kalıpların ve standartların dışında kalan yenilikçi, deneysel, gelişimi ve ilerlemeyi temel alan edebiyat türüdür (Even-Zohar, 2008, s. 127). Bu gruba fantastik, bilim-kurgu, polisiye veya post-modern edebiyat metinlerini örnek gösterebiliriz. İlk bakışta, birincil olan edebiyat saygın, ikincil olan saygın olmayan gibi algılsa da tam tersi bir şekilde birincil olan çevre konumundaki saygın olmayan, ikincil olan ise merkez konumundaki saygın olan edebiyattır (Dindar, 2020, s. 17). Çünkü sadece yenilikçi nitelikte olan bir edebiyat birincil olma özelliği taşıyabilir (Tahir Gürçağlar, 2011, s. 131). Her ne kadar ikincil durumda olsa da çevre konumunda bulunan saygın olmayan edebiyat çeviri metinleri de zamanla işlevselliklerini yitirip merkeze kayarak ikincil edebiyat durumuna gelebilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, başka bir dil ve kültürden çevirisi yapılmış yenilikçi ve birincil durumdaki yazınsal metinler erek kültürde popüler olup hatta erek kültür yazınına da etkisi altına alıp merkez konuma gelebilir. Nadiren de olsa bazı durumlarda ikincil olan saygınlığını yitirmiş tutucu edebiyat da yeniden çeviriler yoluyla ya da çevirisi çok sonradan yapılmış ise bir dönem tekrar popüler olup merkez konumuna geçebilir. Söz konusu geçiş yine tamamen erek kültür veya kitlenin koşullarına ve ihtiyaçlarına bağlı bir durumdur. Görüldüğü gibi, birincil-ikincil, saygın olan-olmayan, merkez-çevre gibi karşıt katmanlar arasında sürekli dinamik ve devingen bir süreç bulunmaktadır. Diller ve kültürlerarası çeviri bağlamında, bu durum sadece çeviri edebiyat yoluyla gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle, edebiyat çoklu bir dizgeden oluşmaktadır ve (dillerarası) çeviri de çoğuldizgenin önemli bir parçasıdır.

Genel olarak baktığımızda, Çoğuldizge Kuramı'nın sadece metin düzeyinde kalmayıp çeviri edebiyatı toplumsal ve kültürel bir bağlamda incelediğini söyleyebiliriz. Bu kuram ile birlikte, yazınsal çeviri metinleri edebi, toplumsal ve tarihsel bağlam gibi çoklu bir dizge içerisinde, metin dışı unsurlar ve kültürel normlar arasındaki farklar açısından ele alınmaya başlanmıştır. Böylece, çeviribilimde betimleyici çalışmalar yoğunluk kazanmış, araştırmalar

kaynak dil ve kültürden daha çok erek odaklı bir şekilde erek dil ve kültüre yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, yaklaşımlar daha devingen ve dinamik bir sistem içinde ele alınmıştır (Yazıcı, 2005, s. 129). Kuramın amacı, toplumsal dönüşüm içinde edebiyatın önemini ve rolünü vurgulamak, toplumları şekillendirmede önemli bir görev üstlenen çeviri edebiyatı bir alan olarak sunmaktır. Ayrıca Çoğuldizge Kuramı, yazınsal bir çeviri metnin ortaya çıktığı kendi kültüründeki popülerliğini erek kültürde geçebileceği potansiyelinin de her zaman olabileceğini vurgulamaktadır (Dindar, 2020, s. 18). Böylece kuramın erek odaklı bir kuram olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ancak bu yolla kaynak metin erek bir kültürde merkez konuma geçebilir.

Çoğuldizge Kuramı, çeviribilimde yazınsal çeviri sürecine farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Öte yandan, (dillerarası) çevirinin sadece dilsel bir kod aktarımı olmadığını, çeviri sürecinin toplumsal ve kültürel yönleri de olduğunu ve çevirinin daima işlevsel olması gerektiğini vurgulamaktadır. Tüm bu bilgilerden hareketle, Çoğuldizge Kuramı'nın hangi açılardan radikan bir kuram olma özelliği gösterdiğini ele alacağız.

RADİKAN BİR KURAM OLARAK ÇOĞULDİZGE KURAMI

Radikan kavramı açısından baktığımızda Çoğuldizge Kuramı'nda bu kavramın yansımalarına rastlamaktayız. Daha önce de belirttiğimiz gibi, zaten genel anlamda çeviri sürecinin doğasında radikan izler bulunması da Çoğuldizge Kuramı'nın radikan bir kuram olmasını destekler niteliktedir. Fakat detaya indiğimizde radikan kavramı ve Çoğuldizge Kuramı arasındaki ilişki birçok açıdan kendini daha net bir şekilde göstermektedir. İlk olarak, radikan kavramının ilerleme, geriye dönmeme ve daima gelişime açık olma özelliğini Çoğuldizge Kuramı'nın erek odaklı bir kuram olmasıyla ilişkilendirebiliriz. Çünkü erek odaklı bir kuram olarak Çoğuldizge Kuramı, erek dil ve kültür normlarına öncelik veren bir kuramdır. Çevirmenin kaynak metni tamamen erek dil ve kültür şartlarını göz önüne alarak çevirmesi erek kültüre kabul edilebilir bir metin sunmasını sağlamaktadır. Böylece kaynak metin erek kültürde kendine bir yer edinmektedir.

Metin boyutunda baktığımızda, Çoğuldizge Kuramı'ndaki yazınsal metin çevirisi için kaynak metni Bourriaud'nun radikal kavramına erek metni ise radikan kavramına yerleştirebiliriz. Çeviri edebiyatta kaynak metin, belirli bir dilde belirli bir kültür için oluşturulmuş orijinal bir metindir. Her ne kadar yeni ve özgün olma özelliği gösterse de kendi kültürü içinde kök salarak yerleşir ve ondan beslenir çünkü yazınsal metin içinde bulunduğu

kültürün etkisi altında meydana gelir. Bu durum genelde kaçınılmazdır fakat her ne kadar başta özgün olma özelliği gösterse de bir süre sonra yenilikçi özelliğini eskiyerek yitirebilir. Radikallik durumunda olduğu gibi bu da yazınsal kaynak metni zaman içinde katı, tutucu ve gelişime kapalı kılabilir. Fakat dillerarası çeviri ile başka bir dil ve kültüre aktarılması sonucu erek metne dönüşmesi ona radikan bir özellik yükler. Bu durumda erek metnin radikan olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü erek metne dönüşen kaynak metin bir dil, kültür ve hatta dizge değişimine uğramaktadır. Her ne kadar, içerik ve anlam olarak aynı kalsa da farklı bir dile geçmesi, farklı bir kültürde konumlanması ve farklı bir edebiyat dizgesinde yer edinerek hedef kitle tarafından yorumlanması ona yenilikçi bir özellik katar. Böylece yazınsal değer açısından gelişimine ve ilerlemesine devam eder ve bu sayede kendine de yeni özellikler katar. Yazınsal bir kaynak metin ne kadar çok farklı dil ve kültüre çeviri yoluyla aktarılıyorsa o kadar çok farklı edebiyat dizgesine girer ve gelişime, yeniliğe açık olur. Böylece hem kendi kimliğine hem de erek kültür ve erek dizgeye katkıda bulunur.

Kök salma durumunda ise, çeviri edebiyat bağlamında kaynak metnin farklı bir dil ve kültüre erek metin olarak aktarılması onun radikan olarak erek kültüre ve erek edebiyat dizgesine kök salmasını sağlayabilir. Örneğin, farklı bir dile çevirisi yapılan kaynak metnin çevre konumda olan ve saygın olmayan ikincil edebiyat (fantastik, polisiye, korku, bilim kurgu vb.) türünde bir ürün olduğunu düşünelim. Söz konusu metin, Çoğuldizge Kuramı'nda Even-Zohar'ın da belirttiği gibi, kendi kültüründe popüler olsun ya da olmasın başka bir kültürde çok daha fazla popüler bir duruma gelebilir. Böyle bir durumda, yazınsal metnin konusu, içeriği, yazarı, çevirmenin ortaya çıkardığı iş gibi birçok ölçüt etkilidir. Söz konusu ölçütler sağlandığı takdirde çeviri edebiyat ürünü olan erek metin, erek kitle ve kültür açısından ilgi görerek yenilikçi bir nitelik kazanabilir. Böylece erek edebiyat dizgesine radikan bir şekilde kök salarak merkez konuma yerleşir ve hatta birincil edebiyat olarak erek kültür edebiyat dizgesini de etkileyebilir. Bu sayede, erek edebiyat dizgesinde benzer yeni metinlerin ortaya çıkmasını sağlayarak dizgeyi şekillendirebilir. Buna örnek olarak, son yıllarda diğer dillerden Türkçeye yapılan polisiye roman çevirilerini ya da fantastik (vampir) edebiyat çevirilerini gösterebiliriz. Özellikle de Fransız polisiye roman yazarı Jean-Christophe Grangé'nin romanlarının çevirileri Türk kültüründe ve edebiyat dizgesinde fazla popüler olarak kök salıp birincil edebiyat olarak merkez konuma geçmiştir. Bunun sonucunda da Türk edebiyat dizgesinde benzer türde (polisiye-cinayet) romanlar daha sık ortaya çıkmaya başlamıştır. Buna örnek olarak, daha çok öne çıkan Ahmet Ümit'in romanlarını gösterebiliriz. Öte yandan Orhan Pamuk, *Benim Adım Kırmızı* adlı polisiye-cinayet türündeki çok tutulan ve diğer dillere çevirisi çokça yapılan romanını yazarken İtalyan

yazar Umberto Eco'nun *Gülü'n Adı* (it. *Il nome della rosa*) adlı yine çok tutulan ve birçok dile çevrilen romanından etkilendiğini belirtmiştir. Ayrıca, fantastik türdeki vampir edebiyatı da özellikle *Alacakaranlık* (ing. *Twilight*) serisinin çevirileri ile (çeviri edebiyat olarak) Türk kültürü ve edebiyat dizgesini son yıllarda etkilemiş ve bu türün yeniden popüler olmasını sağlamıştır.

Tüm bu bilgilerden hareketle, erek kültüre kök salan yazınsal erek metnin radikan bir şekilde geri dönmeden gelişimine ve ilerlemesine devam ettiğini belirtebiliriz. Kök salarak yoluna devam eden yenilikçi özellikteki çeviri edebiyat metninin böylelikle hem varış noktası olan erek kültür ve dizgeye hem de kendine katkıda bulunarak kimliğini de şekillendirmeye devam ettiğini söyleyebiliriz.

SONUÇ

Son yıllarda çağdaş sanatlar ve sosyoloji alanlarında sıkça kullanılan radikan kavramının, kendi alanı içinde düşünürsek, klasik kuralların ve kalıpların dışına çıkan bir kavram olduğunu belirtebiliriz çünkü radikan, daima yenilikçi olmayı ve bu yenilikçilik ile birlikte ilerlemeyi de beraberinde getirmektedir. Farklı dil ve kültürleri deneyimleyen radikan ilerlemeyi bir yolculuk gibi gören Bourriaud, bu yolculukta radikan olarak ilerleyen sanat, sanatçı ya da eserin kendi kimliğini (kökünü) de diğer kültürlerle kök salarak şekillendirdiğini savunmaktadır. Böylece radikan olan kendine bir şeyler katarak ilerleyip kimliğini de bu şekilde zenginleştirerek oluşturur. Bu yüzden de radikan olan, yeni ortamlara, dizgelere, kültürlerle ve düşünce biçimlerine kolaylıkla uyum sağlayabilir. Yani yeniliğe her zaman açıktır. Radikana özgü tüm bu durumları göz önüne aldığımızda, radikanın aynı zamanda bir yaklaşım biçimi de olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü radikan olan şey, yenilikçi, açık, ilerleyici ve bu yolla kök salarak ait olduğu kimliği oluşturan bir yaklaşımı da içinde barındırmaktadır. Radikan olan, radikan bir yaklaşımla da yorumlanıp aynı şekilde kök salarak yoluna devam edebilir.

Çoğuldizge Kuramı'na baktığımızda ise, bu kuramın çeviribilim açısından öneminin yadsınmaz olduğunu görmekteyiz. Özellikle de yazınsal metinlerin (dillerarası) çevirisi üzerinden çeviri edebiyatı irdeleyen Even-Zohar, yazınsal çeviri sürecinde erek metnin diğer dil ve kültürlerdeki edebiyat dizgesinde konumlanmasının, yer edinmesinin ve hatta onu etkisi altına almasının mümkün olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan, erek odaklı olarak nitelendirebileceğimiz Çoğuldizge Kuramı, erek metnin diğer kültürlerdeki veya yazın dizgesindeki potansiyel gücünü ortaya çıkarmaktadır. Kuramda sadece yazınsal çeviri metin içindeki dilsel, yapısal ve biçimsel öğeler değil metin dışında kalan normlar yani kültürel etmenler, yazarın ve çevirmenin durumu,

metnin alımlanması gibi ölçütler de ön plana çıkmaktadır. Öte yandan söz konusu kuramda Even-Zohar, merkez-çevre, saygın-saygın olmayan ve birincil-ikincil edebiyat gibi çeviri edebiyat sınıflandırmaları ile çeviri sürecinin dinamik ve devingen bir süreç olduğunu çoğuldizge üzerinden farklı bir yaklaşım ile irdelemiştir. Ayrıca kuramcının Çoğuldizge Kuramı'nda, farklı dil ve kültürlerin edebiyat dizgesinde yazınsal erek metnin çeviri edebiyat olarak belirli ve etkili bir şekilde yer edinebileceğini öne sürmesi erek metnin aslında erek kültür dizgesinde kök saldığını da göstermektedir. Bunu yaparken, erek kültürdeki kimliğini de kaynak ve erek kültürün homojen bir karışımı olarak melez bir şekilde oluşturabilir. Böylece, erek yazınsal metin (çeviri edebiyat) farklı dil ve kültürlerle yerleşerek hem onlara hem de kendi kimliğine (köküne) katkıda bulunmaktadır. Kısacası dillerarası çeviri bağlamında, erek metin radikan, kaynak metin ise radikal olma özelliği göstermektedir.

Radikan kavramı ve çeviri kuramı ilişkisi başka farklı yaklaşımlarla da genişletilip geliştirilebilir. Fakat çalışmamızın sınırlarında bakarsak gerek içerik ve süreç olarak gerekse kavramsal olarak özellikle de Çoğuldizge Kuramı'nın radikan bir çeviri kuramı olduğunu söyleyebiliriz. Bu da söz konusu kuram özelinde (dillerarası) yazınsal çeviri sürecinin radikan olarak başka bir dil, kültür ve dizgeye yolculuk, yer değiştirme ya da göç etme anlamına geldiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akay, A. (2019). Türkçe Basıma Önsöz. *Radikan, Küreselleşmenin Bir Estetiği İçin*. İçinde, 7-16, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Bourriaud, N. (2019). *Radikan, Küreselleşmenin Bir Estetiği İçin*. Talat Mehmet Öngüt (Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Demircioğlu, C. (2016). *Çeviribilimde Tarih ve Tarihyazımı, Doğu-Batı Ekseninde Bir Karşılaştırma*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Dindar, S. (2020). *Göstergelerarası Çeviride Yenidenyazma ve Yenidenyaratma Kavramları*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Even-Zohar, I. (1979). Polysystem Theory. *Poetics Today*, 1, 1-2, 287-310.
- Even-Zohar, I. (1990). The position of translated literature within the literary polysystem. *Poetics Today*, 11, 1, 45-51.
- Even-Zohar, I. (2008). Yazınsal Çoğuldizge İçinde Çeviri Yazının Durumu. Saliha Paker (Çev.). *Çeviri Seçkisi II, Çeviri(bilim) Nedir?* İçinde, Mehmet Rifat (Ed.), 125-132, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: YKY.
- Güzelyürek, P. (2002). *Polisistem Kuramı'na Göre Türkiye'de 1940'lı Yıllar Çeviri Etkinliğinin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Jakobson, R. (1963). *Essais de linguistique générale*. Paris: Les Éditions de Minuit.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies, Theories and Applications*. London&New York: Routledge.
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2011). *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri, Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. İstanbul: Multilingual.
- “Radicant”. CNRTL Dictionnaire: <https://www.cnrtl.fr/lexicographie/>.

EXPANDED SUMMARY

The emergence of the concept of radican (fr. radican) is actually based on botanical science. Its origin comes from the Latin word *radicantis*. This word, which has settled in the French language and can be used both as a noun and as an adjective, is defined in French as "any plant taking root in the soil in different sizes". The concept of radican used in contemporary arts was first introduced by French curator, contemporary arts theorist and writer Nicolas Bourriaud. Bourriaud makes a distinction between radical and radican while defining the concept of radican. What is radical is a return to origins or going back. It is a sharp, clear and rather rigid approach as can be understood from the word itself. According to Bourriaud, radicalism brings with it harsh situations such as discrimination, alienation, violence and racism (Bourriaud, 2019, p. 62). Being radical is also a form of taking root, and it is retrogression in identity. Radicals are the artist's and, accordingly, art's finding their own identity by going back to their past, that is, to their roots. The said return points towards a completely conservative orientation. If an artist or work of art as radical goes back to the roots, that person or product is closed to development. Thus, it cannot develop and progress by taking root dynamically. Development and finding one's own identity is only possible by always moving forward.

Polysystem Theory (fr. Théorie du Polysystème), one of the most important and current theories of translation studies, was first put forward by Itamar Even-Zohar. This theory, which emerged in the 80s, mostly focused on the translation of literary texts. Before the Polysystem Theory, Even-Zohar defined the polysystem as a whole system consisting of various systems that intersect and partially overlap which can show differences at the same time, but whose parts operate as a single whole and are, structured interdependently (Even-Zohar, 1979, p. 290). At the literary level, every type of text that has a system in it is a general system, and every system has a position. The systems in question are in constant interaction and movement. In this context, Even-Zohar, who takes a functional approach, argues that there is "dynamic stratification" (fr. stratification dynamique) in literary texts. This stratification is formed on the basis of center-periphery relations and there is a dynamic movement of literary texts between center and periphery (Even-Zohar, 1990, p. 14). Movement in dynamic stratification can be both from the center to the periphery and vice versa. This is possible through interlingual translation (translated literature or translation-literature). Translated literature is not only translated texts, but also texts with their own structure and function (Even-Zohar, 2008, p. 126). The centralization of the

translated text forms the center of the polysystem. Thus, translation-literature is largely an innovative force (Even-Zohar, 2008, p. 128).

When we look at the concept of radican, we encounter the reflections of this concept in Polysystem Theory. First, we can associate the radican concept's feature of being open to progress, not going back, and always being open to improvement, with Polysystem Theory's target-oriented approach. When we look at it from the point of text, for literary text translation in Polysystem Theory, we can link the source text to Bourriaud's concept of radical and the target text to the concept of radican. In the case of taking root, the transposition of the source text as a target text to a different language and culture in the context of translation-literature may enable it to take root in the target culture and the target literary system as a radican.

When we look at all these aspects, we can say in general terms that Polysystem Theory is a radican translation theory, both in terms of content and process, and conceptually. This shows that in the context of the theory in question the (interlingual) literary translation process means radicanly travelling, transposition or migrating to another language, culture and system.